

LUẬN ÁN TIẾN SĨ TÂM LÝ HỌC

ĐỖ THỊ THANH HÀ. *Thái độ kỳ thị của cộng đồng dân cư đối với người nhiễm HIV/AIDS*

Chuyên ngành: Tâm lý học chuyên ngành

Mã số: 62.31.80.05

HIV/AIDS từ lâu đã trở thành nỗi lo cũng như sự nhức nhối của toàn xã hội. Phòng chống đại dịch HIV/AIDS là vấn đề y tế công cộng cấp bách và lâu dài mà mọi người trong cộng đồng đều phải chung tay góp sức. Trên thực tế, sự kỳ thị, phân biệt của cộng đồng đối với người nhiễm HIV/AIDS vẫn luôn tồn tại ở nhiều nơi. Điều này đã khiến cho những người nhiễm HIV/AIDS bị tổn thương về mặt tinh thần, họ luôn che giấu bản thân dẫn đến việc không có điều kiện tiếp cận với các dịch vụ tư vấn, chăm sóc và điều trị để tự bảo vệ bản thân và những người khác. Hệ lụy là, dịch bệnh ngày càng lan rộng, gây ra những hậu quả nghiêm trọng cho cả người bệnh và cho quốc gia. Nghiên cứu thái độ kỳ thị của cộng đồng đối với người bị nhiễm HIV/AIDS nhằm làm rõ hơn về thực trạng cũng như các yếu tố khách quan và chủ quan ảnh hưởng đến thái độ này, từ đó có những giải pháp phù hợp trong công tác tuyên truyền, giáo dục góp phần thay đổi thái độ kỳ thị của cộng đồng đối với người nhiễm HIV/AIDS.

Xuất phát từ ý nghĩa thực tiễn và tầm quan trọng của vấn đề, tác giả đã lựa chọn vấn đề “Thái độ kỳ thị của cộng đồng dân cư đối với người nhiễm HIV/AIDS” cho luận án của mình.

Ngoài phần mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo, nội dung chính của luận án gồm 3 chương.

Chương 1: Cơ sở lý luận nghiên cứu thái độ kỳ thị của cộng đồng dân cư đối với người nhiễm HIV/AIDS

Luận án tổng quan tình hình nghiên cứu trong và ngoài nước, hệ thống hóa các vấn đề lý luận về thái độ kỳ thị đối với người nhiễm HIV/AIDS, xây dựng và chính xác hóa các khái niệm thái độ, thái độ kỳ thị, thái độ kỳ thị với người nhiễm HIV/AIDS, chỉ rõ các đặc điểm, biểu hiện của thái độ kỳ thị đối với người nhiễm HIV/AIDS cũng như các yếu tố ảnh hưởng đến thái độ kỳ thị của người dân trong cộng đồng đối với người nhiễm HIV/AIDS.

Chương 2: Tổ chức và phương pháp nghiên cứu thái độ kỳ thị của người dân trong cộng đồng đối với người nhiễm HIV/AIDS

Luận án thực hiện khảo sát 1.200 người dân đang sống ở Hà Nội, thành phố Hồ Chí Minh và Cần Thơ, trong đó sàng lọc 406 trường hợp có thái độ ở mức kỳ thị và rất kỳ thị để nghiên cứu thái độ kỳ thị đối với người nhiễm HIV/AIDS và các yếu tố tác động đến thái độ kỳ thị đó. Thang đánh giá thái độ kỳ thị đối với người nhiễm HIV/AIDS được chia thành các mức độ: 1/ Thái độ kỳ thị ở mức cao; 2/ Thái độ kỳ thị ở mức trung bình; 3/ Thái độ kỳ thị ở mức thấp; 4/ Không có thái độ kỳ thị.

Luận án sử dụng phương pháp luận nghiên cứu là nguyên tắc quyết định luận duy vật các hiện tượng tâm lý và

các phương pháp cụ thể, đó là: nghiên cứu tài liệu, chuyên gia, điều tra bảng hỏi, phỏng vấn sâu, thảo luận nhóm, quan sát, thực nghiệm tác động và thống kê toán học.

Chương 3: Kết quả nghiên cứu thái độ kỳ thị của người dân trong cộng đồng đối với người nhiễm HIV/AIDS

Kết quả nghiên cứu của luận án cho thấy, kỳ thị với người nhiễm HIV/AIDS là một hiện tượng tâm lý xã hội phức tạp. Thái độ kỳ thị với những người nhiễm HIV/AIDS biểu hiện ở ba thành tố: nhận thức, xúc cảm và hành vi. Trong đó, hành vi là thành tố có tỷ lệ biểu hiện thái độ kỳ thị cao nhất, tiếp đến là thành tố xúc cảm. Nhận thức là thành tố có tỷ lệ biểu hiện thái độ kỳ thị thấp nhất.

Về nhận thức

Trong số 406 người có thái độ kỳ thị với người nhiễm HIV/AIDS, chiếm 41,1% có biểu hiện kỳ thị qua thành tố nhận thức. Giữa nhóm nam và nhóm nữ, nữ giới là nhóm có tỷ lệ số người có biểu hiện thái độ kỳ thị cao hơn so với nam giới (51,7% so với 36,2%). Kết quả này cho thấy, nhận thức về vấn đề kỳ thị với người nhiễm HIV/AIDS ở nam giới tốt hơn so với nữ giới do nam giới có cơ hội tiếp cận với các nguồn thông tin nhiều hơn nữ giới.

Trong nhóm những người về hưu, tỷ lệ số người có biểu hiện thái độ kỳ thị về mặt nhận thức cao hơn so với nhóm học sinh, sinh viên (82,5% so với 36,4%). Những người về hưu có những nhìn nhận, phán xét, đánh giá mang tính tiêu cực và bất hợp lý được áp đặt sẵn cho người nhiễm HIV/AIDS khá nặng nề, trong khi đó học sinh, sinh viên là nhóm có nhận thức khá tốt, có cách tiếp cận vấn đề thoáng hơn những người đã

về hưu, hơn nữa họ cũng là những người được tiếp cận với nguồn thông tin nhiều hơn cùng với việc tham gia các hoạt động truyền thông giúp đỡ những người có hoàn cảnh khó khăn, trong đó có những người nhiễm HIV/AIDS.

Nhóm đã từng tiếp xúc với người nhiễm HIV/AIDS có tỷ lệ biểu hiện thái độ kỳ thị với người nhiễm HIV/AIDS thấp hơn so với tỷ lệ trong nhóm chưa từng tiếp xúc (39,8% so với 45,7%). Điều này cho thấy trải nghiệm về HIV/AIDS có tác động tích cực đến nhận thức của người dân trong cộng đồng về những người nhiễm HIV/AIDS.

Về xúc cảm

Biểu hiện mặt xúc cảm của thái độ đối với những người nhiễm HIV/AIDS thấy rõ ở sự lo lắng về khả năng có thể lây nhiễm HIV và các trạng thái cảm xúc khi phải tiếp xúc với những người nhiễm HIV/AIDS, đi từ những cảm xúc dương tính (yêu - ghét, thanh thản - tức giận, tán thành - phản nộ) đến những cảm xúc âm tính (bình tĩnh - căng thẳng, dễ chịu - khó chịu, hài lòng - thất vọng, tôn trọng - coi thường).

Trong số 406 người có thái độ kỳ thị với người nhiễm HIV/AIDS, số người có biểu hiện thái độ kỳ thị qua thành tố xúc cảm chiếm 50,7%. Như vậy, khi đứng trước người nhiễm HIV/AIDS, các cá nhân trong cộng đồng thường bị rơi vào các trạng thái căng thẳng, cảm thấy thất vọng về người nhiễm HIV/AIDS và không tôn trọng họ.

Về hành vi

Trong số 406 người có thái độ kỳ thị với người nhiễm HIV/AIDS, có tới 72,2% có biểu hiện thái độ kỳ thị qua hành vi. Nhóm những người có trình độ học vấn trung học cơ sở và nhóm những người có

nghề nghiệp lao động phổ thông là những nhóm có tỷ lệ cao nhất có biểu hiện thái độ kỳ thị người nhiễm HIV/AIDS ở mặt hành vi. Nhóm những người có độ tuổi dưới 20 có biểu hiện thái độ kỳ thị về mặt hành vi thấp (41,7%), trong khi đó tỷ lệ này khá cao ở nhóm những người có độ tuổi từ 51 đến 60 (89,27%). Sở dĩ có sự khác biệt này, theo tác giả, là do những người cao tuổi có thái độ thận trọng hơn khi tiếp xúc với người nhiễm HIV/AIDS.

Xem xét mối tương quan giữa các mặt biểu hiện của thái độ kỳ thị: giữa xúc cảm và hành vi có mối tương quan khá chặt chẽ. Khi thái độ đối với người nhiễm HIV/AIDS biểu hiện qua mặt xúc cảm có xu hướng tăng lên thì mặt hành vi cũng có xu hướng tăng lên và ngược lại. Trong nhóm những người có thái độ kỳ thị với người nhiễm HIV/AIDS, không có sự tương quan giữa mặt nhận thức với xúc cảm và hành vi. Điều này lý giải thái độ kỳ thị với người nhiễm HIV/AIDS là một hiện tượng tâm lý khá phức tạp, chịu ảnh hưởng của nhiều yếu tố. Nhận thức tốt đôi khi không đồng nghĩa với việc sẽ có xúc cảm hay hành vi tích cực. Kết quả nghiên cứu định tính cho thấy, mặc dù các y, bác sĩ là những người hiểu rõ hơn ai hết về các con đường có thể lây nhiễm virus HIV, nhưng sự kỳ thị và phân biệt đối xử cũng vẫn thường xuyên xảy ra tại các cơ sở y tế.

Luận án chỉ rõ các yếu tố tác động đến thái độ kỳ thị đối với người nhiễm HIV/AIDS gồm có: các yếu tố thuộc về người dân trong cộng đồng như nơi sống, trình độ học vấn, lứa tuổi, sự tham gia các hoạt động giúp đỡ người nhiễm HIV/AIDS, kiến thức chuyên sâu về HIV/AIDS và các chức năng tâm lý của thái độ; các yếu tố thuộc về người

nhiễm HIV/AIDS gồm các đặc điểm về thể chất, tâm lý của người nhiễm HIV/AIDS; những yếu tố có liên quan đến công tác thông tin, tuyên truyền.

Trên cơ sở làm rõ thực trạng biểu hiện và mức độ thái độ kỳ thị của người dân trong cộng đồng đối với người nhiễm HIV/AIDS, các yếu tố tác động đến thái độ này, luận án đưa ra một số kiến nghị nhằm giảm thiểu thái độ kỳ thị của cộng đồng đối với người nhiễm HIV/AIDS: 1/ Các cơ quan chức năng và truyền thông cần quan tâm hơn nữa đến công tác phòng, chống HIV/AIDS, đồng thời, đẩy mạnh công tác tuyên truyền nhằm thay đổi nhận thức của người dân trong cộng đồng, xoá bỏ những quan niệm sai lệch và nhầm lẫn về HIV/AIDS và người nhiễm HIV/AIDS; 2/ Các cấp ủy đảng, chính quyền ở các địa phương cần thường xuyên tổ chức các lớp tập huấn cũng như cập nhật thông tin cho cộng đồng dân cư từ cấp tỉnh/thành phố đến cấp xã/phường, thôn/xóm/tổ dân phố; 3/ Các tổ chức đảng, đoàn thể và chính quyền xã/phường, thôn/xóm/tổ dân phố cần quan tâm, có biện pháp hỗ trợ cho những người nhiễm HIV/AIDS; 4/ Người nhiễm HIV/AIDS và gia đình người nhiễm HIV/AIDS cần phải nỗ lực, vượt qua mặc cảm, sống hòa nhập với cộng đồng. Tích cực tham gia các hoạt động đồng đẳng, hoạt động cộng đồng như tuyên truyền phòng chống HIV/AIDS, tuyên truyền chống kỳ thị và phân biệt đối xử với người nhiễm HIV/AIDS, v.v...

Luận án được bảo vệ thành công tại Hội đồng chấm luận án cấp Học viện, họp tại Học viện Khoa học xã hội, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam, tháng 8/2013.

MQ.